

QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA VA “YASHIL IQTISODIYOT” LOYIHALARINI MOLİYALASHTIRISHNING INNOVATSION MOLIYAVIY INSTRUMENTLARI

Nishonov Farxod Musajonovich

Farg'ona davlat texnika universiteti 1-son akademik litseyi

Annotatsiya: Mazkur maqolada qayta tiklanuvchi energiya manbalari va “yashil iqtisodiyot” loyihalarini moliyalashtirishda qo'llanilayotgan innovatsion moliyaviy instrumentlarning nazariy asoslari va amaliy ahamiyati yoritilgan. Tadqiqotda an'anaviy moliyalashtirish mexanizmlarining cheklangan jihatlari tahlil qilinib, yashil obligatsiyalar, yashil banklar, davlat-xususiy sheriklik mexanizmlari hamda karbon kreditlari kabi zamonaviy moliyaviy vositalarning ustunliklari ochib berilgan. Maqolada ushbu instrumentlarning investitsiya jarayonlariga ta'siri, risklarni kamaytirishdagi roli va barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashdagi ahamiyati ilmiy jihatdan asoslangan. Tadqiqot natijalari qayta tiklanuvchi energiya va “yashil iqtisodiyot” sohasida moliyaviy siyosatni takomillashtirish uchun muhim xulosalarni taqdim etadi.

Kalit so'zlar: qayta tiklanuvchi energiya, yashil iqtisodiyot, yashil moliya, innovatsion moliyaviy instrumentlar, yashil obligatsiyalar, davlat-xususiy sheriklik.

Annotation: This article examines the theoretical foundations and practical significance of innovative financial instruments used in financing renewable energy and green economy projects. The study analyzes the limitations of traditional financing mechanisms and highlights the advantages of modern financial instruments such as green bonds, green banks, public-private partnership mechanisms, and carbon credits. Particular attention is paid to the role of these instruments in attracting investment, reducing financial risks, and ensuring sustainable economic development. The findings of the study provide important insights for improving financial policy and promoting the development of renewable energy and green economy sectors.

Keywords: renewable energy, green economy, green finance, innovative financial instruments, green bonds, public-private partnerships.

KIRISH

So'nggi yillarda global miqyosda iqlim o'zgarishi, energiya resurslarining cheklanganligi va ekologik muammolarning kuchayishi qayta tiklanuvchi energiya manbalari hamda “yashil iqtisodiyot” konsepsiyasining jadal rivojlanishiga turtki

bo‘lmoqda. Quyosh, shamol, biomassa va gidroenergiya kabi qayta tiklanuvchi energiya manbalari barqaror iqtisodiy o‘sishni ta‘minlash bilan birga atrof-muhitga salbiy ta‘sirni kamaytirishga xizmat qiladi. Biroq ushbu sohalaridagi loyihalarni amalga oshirish katta hajmdagi investitsiyalarni talab etadi, bu esa moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish zaruratini yuzaga keltiradi.

An‘anaviy moliyalashtirish usullari (bank kreditlari, davlat byudjeti mablag‘lari) ko‘pincha yuqori risk, uzoq muddatli qaytish davri va texnologik noaniqliklar sababli yetarli darajada samarali bo‘la olmaydi. Shu bois, qayta tiklanuvchi energiya va “yashil iqtisodiyot” loyihalarini qo‘llab-quvvatlashda innovatsion moliyaviy instrumentlarni joriy etish dolzarb masalaga aylanmoqda. Mazkur maqolada ushbu instrumentlarning mohiyati, turlari va iqtisodiy ahamiyati tahlil qilinadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida tizimli tahlil, qiyosiy o‘rganish va mantiqiy umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Xalqaro moliya institutlari, Jahon banki, Xalqaro energetika agentligi (IEA) va BMTning barqaror rivojlanish bo‘yicha hisobotlarida keltirilgan nazariy yondashuvlar tahlil qilindi. Shuningdek, rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda “yashil moliya” instrumentlarining amaliy qo‘llanilishi qiyosiy jihatdan o‘rganildi. Tadqiqot empirik ma‘lumotlarga asoslanmagan bo‘lib, konseptual va tahliliy xarakterga ega.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, qayta tiklanuvchi energiya va “yashil iqtisodiyot” loyihalarini moliyalashtirishda quyidagi innovatsion moliyaviy instrumentlar muhim ahamiyat kasb etmoqda:

Birinchidan, **yashil obligatsiyalar (green bonds)** ekologik loyihalarni moliyalashtirishda keng qo‘llanilmoqda. Ular orqali jalb etilgan mablag‘lar faqatgina atrof-muhitni muhofaza qilish, energiya samaradorligini oshirish va qayta tiklanuvchi energiya loyihalariga yo‘naltiriladi. Yashil obligatsiyalar investorlar uchun nisbatan barqaror va uzoq muddatli daromad manbai bo‘lib xizmat qiladi.

Ikkinchidan, **yashil banklar va maxsus moliyaviy institutlar** qayta tiklanuvchi energiya loyihalarini moliyalashtirishda muhim vositaga aylanmoqda. Ular davlat va xususiy sektor mablag‘larini birlashtirgan holda risklarni kamaytirish va investitsiyalarni jalb etishni rag‘batlantiradi.

Uchinchidan, **davlat-xususiy sheriklik (DXSh)** mexanizmlari innovatsion moliyaviy instrument sifatida katta ahamiyatga ega. Ushbu mexanizm orqali davlat

tomonidan kafolatlar va imtiyozlar berilishi xususiy investorlarning ishonchini oshiradi va yirik “yashil” loyihalarining amalga oshirilishini tezlashtiradi.

To‘rtinchidan, **karbon kreditlari va emissiya savdosi tizimi** atrof-muhitga zararli gazlar chiqarilishini qisqartirishga qaratilgan bo‘lib, qayta tiklanuvchi energiya loyihalariga qo‘shimcha moliyaviy manba yaratadi. Bu instrumentlar orqali ekologik mas’uliyat iqtisodiy manfaat bilan uyg‘unlashtiriladi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalarining tahlili shuni ko‘rsatadiki, innovatsion moliyaviy instrumentlar qayta tiklanuvchi energiya va “yashil iqtisodiyot” loyihalarini rivojlantirishda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Ushbu instrumentlar an’anaviy moliyalashtirish usullaridan farqli ravishda nafaqat kapital yetishmovchiligi muammosini bartaraf etadi, balki ekologik, ijtimoiy va iqtisodiy manfaatlarning uyg‘unligini ta’minlashga xizmat qiladi.

Avvalo, yashil obligatsiyalar bozorining kengayishi investorlar orasida ekologik mas’uliyatli investitsiyalarga bo‘lgan qiziqish ortib borayotganidan dalolat beradi. Bu instrumentlar orqali jalb etilgan mablag‘lar aniq maqsadli yo‘naltirilgani sababli moliyaviy shaffoflikni oshiradi va investorlar ishonchini mustahkamlaydi. Shu bilan birga, yashil obligatsiyalar uzoq muddatli moliyalashtirish manbai sifatida qayta tiklanuvchi energiya loyihalarining barqarorligini ta’minlaydi.

Davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarining ahamiyati shundaki, ular yirik infratuzilmaviy va texnologik jihatdan murakkab “yashil” loyihalarini amalga oshirishda moliyaviy va institutsional risklarni taqsimlash imkonini beradi. Davlat tomonidan beriladigan kafolatlar, soliq imtiyozlari va subsidiyalar xususiy sektorning faol ishtirokini rag‘batlantiradi. Natijada, qayta tiklanuvchi energiya sohasida investitsiya muhiti yanada jozibador bo‘ladi.

Karbon kreditlari va emissiya savdosi tizimi esa ekologik muammolarni bozor mexanizmlari orqali hal etishga qaratilgan samarali vosita hisoblanadi. Ushbu instrumentlar korxonalarni issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirishga undaydi va ekologik samaradorlikni iqtisodiy foyda bilan bog‘laydi. Shu orqali qayta tiklanuvchi energiya loyihalarini qo‘shimcha moliyaviy resurslarga ega bo‘ladi.

Biroq innovatsion moliyaviy instrumentlarning samaradorligi bevosita huquqiy-me’yoriy baza, moliya bozorlarining rivojlanganlik darajasi va institutsional salohiyat bilan chambarchas bog‘liq. Rivojlanayotgan mamlakatlarda ushbu omillarning yetarli darajada shakllanmaganligi “yashil moliya” instrumentlarini joriy etishda muayyan to‘siqlarni yuzaga keltiradi. Shu sababli,

moliyaviy islohotlar bilan bir qatorda, ekologik siyosat va strategik rejalashtirishni uyg‘unlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, innovatsion moliyaviy instrumentlar nafaqat qayta tiklanuvchi energiya loyihalarini moliyalashtirishni kengaytiradi, balki “yashil iqtisodiyot” tamoyillarining iqtisodiy tizimga chuqur integratsiyalashuviga zamin yaratadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, qayta tiklanuvchi energiya va “yashil iqtisodiyot” loyihalarini moliyalashtirishda innovatsion moliyaviy instrumentlardan foydalanish barqaror iqtisodiy rivojlanishning muhim sharti hisoblanadi. Yashil obligatsiyalar, yashil banklar, davlat-xususiy sheriklik va karbon bozorlariga asoslangan mexanizmlar ekologik va iqtisodiy manfaatlar uyg‘unligini ta’minlaydi. Ushbu instrumentlarni milliy iqtisodiyotga moslashtirish va amaliyotga joriy etish orqali energiya xavfsizligi va ekologik barqarorlikni ta’minlash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. International Energy Agency (IEA). *Renewable Energy Market Update*. Paris: IEA, 2023.
2. World Bank. *Green Finance and Climate Change: Opportunities and Challenges*. Washington, DC: World Bank Group, 2022.
3. United Nations Environment Programme (UNEP). *Global Trends in Renewable Energy Investment*. Nairobi: UNEP, 2023.
4. OECD. *Green Finance and Investment: Policy Perspectives*. Paris: OECD Publishing, 2021.
5. Climate Bonds Initiative. *Green Bonds Market Summary*. London: CBI, 2022.
6. Stern, N. *The Economics of Climate Change: The Stern Review*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
7. Sachs, J. D. *The Age of Sustainable Development*. New York: Columbia University Press, 2015.
8. Banga, J. *The Green Bond Market: A Potential Source of Climate Finance for Developing Countries*. Journal of Sustainable Finance & Investment, 2019, Vol. 9(1), pp. 17–32.
9. Flammer, C. *Corporate Green Bonds*. Journal of Financial Economics, 2021, Vol. 142(2), pp. 499–516